

Сучасний кримінальний процес значно збагачений нормами міжнародного права і правами людини. Права на захист стали основою правового процесу, що забезпечує не лише збір доказів, але й дотримання принципу презумпції невинуватості. Різноманітні форми доказування, застосування новітніх технологій, дотримання прав підозрюваних, обвинувачених, а також принципи справедливості та рівності перед законом стали ключовими характеристиками сучасного кримінального процесу.

Кримінальний процес є невід'ємною частиною правової системи кожної держави, що постійно розвивається і вдосконалюється. Історичний розвиток кримінального процесу свідчить про зміну суспільних установок та потреб у забезпеченні правосуддя.

Тенденції сучасного кримінального процесу спрямовані на забезпечення рівноваги між правами підозрюваного, обвинуваченого та інтересами держави в боротьбі зі злочинністю. Однак ці зміни відображають важливі принципи справедливості, які повинні гарантувати кожному громадянину право на справедливий суд.

1. Колос С. С. Актуальні питання доказової діяльності суду під час судового розгляду у кримінальному провадженні. *Право і суспільство*. 2019. № 1. Ч. 2. С. 154–158.

2. Кримінальний процес України у питаннях і відповідях : навч. посіб. Л. Д. Удалова, М. А. Макаров, Ю. І. Азаров, С. О. Заїка, О. В. Кубарева, О. В. Римарчук, В. В. Рожнова, Д. О. Савицький, А. В. Форостяний, О. Ю. Хабло. Київ, 2020. Вид. 5-те, переробл. і доповн. 497 с.

3. Кубарева О. В. Особливості прийняття судових рішень судом присяжних у кримінальному провадженні. *70 років Декларації прав людини: здобутки та перспективи: збірник матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 6 грудня 2018 року)*. Київ, 2018. Ч. 1. С. 54–57.

4. Сучасний кримінальний процес країн Європи: монографія [В. В. Луцик, В. А. Савченко, В. І. Самарін та ін.] ; за ред. В. В. Луцика та В. І. Самаріна. Харків : Право, 2018. 792 с.

Карина МИРГОРОДСЬКА

курсант факультету підготовки
фахівців для органів
досудового розслідування
Національної поліції України

Микола ЄФІМОВ

професор кафедри криміналістики
та домедичної підготовки,
доктор юридичних наук, професор

*(Дніпровський державний університет
внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна)*

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ ОГЛЯДУ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Розслідування торгівлі людьми здебільшого вимагає від уповноважених осіб максимально повного збору та дослідження доказової бази. Однією з першочергових слідчих (розшукових) дій у кримінальних провадженнях визначеної категорії є огляд, оскільки під час його проведення накопичується матеріальна доказова база.

Як влучно вказує К. С. Кравченко, у процесі проведення огляду дозволяється вилучати лише ті речі та документи, які мають значення для встановлення істини в кримінальному провадженні, а також об'єкти, вилучені з обігу. Зазначена слідча (розшукова) дія є необхідною, оскільки сприяє виявленню фактичних даних, що мають важливе значення для розслідування злочинів, зокрема фактів, пов'язаних із торгівлею людьми [4, с. 101]. Тобто позиція автора повністю відображає нашу думку.

Тактика огляду місця події у розслідуванні фактів торгівлі людьми значною мірою залежить від слідчої ситуації, що склалася на початковому етапі провадження. Щодо визначеної наукової категорії І. О. Бородін виокремив «...наступні типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування: до правоохоронних органів надійшли відомості щодо факту вчинення торгівлі людьми в умовах збройних конфліктів, наявні відомості про потерпілих, обставини події та підозрювані не встановлені; до правоохоронних органів надійшли відомості щодо факту вчинення торгівлі людьми в умовах збройних конфліктів,

наявні відомості про потерпілих, а також про обставини події та підозрюваних; правоохоронні органи встановили факт вчинення торгівлі людьми в умовах збройних конфліктів в зв'язку з проведенням процесуальних дій, з'ясовані обставини події та потерпілі, підозрювані не встановлені; правоохоронні органи встановили факт вчинення торгівлі людьми в умовах збройних конфліктів в зв'язку з проведенням процесуальних дій, з'ясовані обставини події, потерпілі та підозрювані» [1, с. 280]. Як бачимо, слідчі ситуації сформовані досить вдало та детально, що дає змогу уповноваженим особам спланувати порядок проведення окремих процесуальних дій, в тому числі і різних видів огляду.

Зі свого боку, М. М. Єфімов та Т. А. Старова акцентували на тому, що більшість зазначених кримінально-караних діянь характеризується невеликою кількістю матеріальної доказової інформації, виявленою на початковому етапі розслідування. Дослідники це пояснюють тим, що, як правило, під час огляду місця події вона майже не вилучається, а обшуки в більшості випадків проводяться після пред'явлення особі підозри [3, с. 110]. Інакше кажучи, проведення різних видів огляду повинно бути максимально спланованим для найбільш повного збору матеріальної доказової інформації.

Крім того, огляд місця події під час розслідування фактів торгівлі людьми має низку особливостей, зумовлених розгалуженістю об'єктів, що підлягають обстеженню. Як правило, вибір методів і послідовності проведення огляду значною мірою залежить від часу, який минув з моменту отримання повідомлення про протиправне діяння до фактичного початку огляду.

Під час розслідування фактів торгівлі людьми особливе значення має огляд об'єктів, які можуть містити сліди кримінально-караного діяння, докази експлуатації потерпілих, а також інші матеріали, що сприяють встановленню обставин кримінального правопорушення. Одним із ключових етапів розслідування є огляд місць утримання та/або експлуатації потерпілих осіб. Такі приміщення обов'язково підлягають огляду, особливо якщо в них виявлені потерпілі. Під час огляду детально аналізуються характеристики приміщення, зокрема його розміри, кількість ліжок або інших місць для відпочинку, наявність особистих речей потерпілих, а також їхніх документів. Значна увага приділяється виявленню засобів, які могли використовуватися для обмеження свободи пересування, наприклад, наручників, мотузок чи решіток на вікнах. Також досліджуються умови утримання, стан приміщення, зокрема наявність вікон, дверей, замикаючих пристроїв, а також їх розташування та можливість відкриття зсередини. Важливим аспектом є виявлення та аналіз засобів спостереження, таких як відеокамери чи звукозаписувальні пристрої, а також оцінка санітарно-гігієнічних умов проживання.

Зі свого боку, І. В. Гловюк зауважила, що «...ретельний огляд приміщення включає дослідження всіх об'єктів, які можуть містити сліди насильства, наприклад, підлоги, меблів, чи знарядь, які могли бути використані для спричинення фізичної шкоди. Окрему увагу приділяють виявленню і дослідженню записників, комп'ютерів чи інших електронних пристроїв, оскільки вони можуть містити важливу інформацію, зокрема про розрахунки з клієнтами, оплату праці охоронців або водіїв. Важливим є також пошук слідів, які належать підозрюваним особам. У процесі огляду місця експлуатації потерпілих доцільно використовувати технічні засоби фіксації, зокрема фото- чи відеозапис, для документування умов праці» [2, с. 30].

Ще одним об'єктом огляду є транспортні засоби, які зазвичай використовуються злочинцями для переміщення потерпілих осіб. Під час огляду транспортних засобів можливе виявлення різноманітних доказів, таких як документи, що підтверджують право власності на автомобіль, мобільні телефони, особисті речі потерпілих, мікросліди їхнього одягу або біологічні сліди (кров, слина). Також можуть бути виявлені гроші чи інші предмети, які мають значення для встановлення обставин злочину.

А вже О. П. Свінціцька наголошує на тому, що «...окрім фізичних об'єктів, значна увага приділяється аналізу загальнодоступної інформації, особливо тієї, що знаходиться в інтернеті. Якщо є підстави вважати, що така інформація має значення для кримінального провадження, вона підлягає ретельному дослідженню. До прикладу, це можуть бути фотографії потерпілих, розміщені на порнографічних сайтах, фото- та відеоматеріали, створені за їхньої участі, чи оголошення про працевлаштування за кордоном із зазначенням контактних даних» [5, с. 260].

Огляд місця події також передбачає можливість виявлення таких об'єктів, як холодна чи вогнепальна зброя, засоби катування, лікарські препарати, снодійні речовини, наркотичні засоби та інші предмети, що свідчать про спричинення потерпілим фізичного чи

психологічного впливу. Крім того, можуть бути знайдені технічні засоби, які використовувалися для підробки документів, таких як паспорти, проїзні документи чи бланки, а також матеріальні цінності, зокрема грошові кошти в готівковій або безготівковій формі. Усі ці елементи мають вагоме значення для розслідування та формування доказової бази у кримінальному провадженні.

Підсумовуючи, зазначимо, що огляд під час розслідування торгівлі людьми є слідчою (розшуковою) дією, яка повинна здійснюватися з дотриманням кримінально-процесуальної форми у найкоротші терміни, тобто якомога швидше після виявлення фактів торгівлі людьми. Така оперативність необхідна для збереження максимальної кількості доказів, які у разі зволікань можуть бути втрачені. Особливістю проведення в досліджуваній категорії кримінальних проваджень є велика різноманітність об'єктів, що підлягають дослідженню. До таких об'єктів належать такі як: місця перебування чи утримання потерпілих осіб; місця затримання підозрюваних; транспортні засоби; загальнодоступна інформація. Особливу увагу треба приділяти пошуку та вилученню предметів і документів, які можуть слугувати доказами вчинення торгівлі людьми.

1. Бородін О. І. Наукова полеміка стосовно типових слідчих ситуацій розслідування торгівлі людьми, яка вчиняється в умовах збройних конфліктів. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2023. Спецвип. № 2. С. 276–281.

2. Гловюк І. В. Кримінально-процесуальні аспекти протидії торгівлі людьми. *Протидія незаконній міграції та торгівлі людьми* : матеріали II міжнародного науково-практ. симпозіуму. Івано-Франківськ : Редакційно-видавничий відділ Університету Короля Данила, 2018. С. 28–31.

3. Єфімов М. М., Старова Т. А. Організаційно-тактичні особливості допиту підозрюваних під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері торгівлі людьми. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2019. № 1. С. 110–113.

4. Кравченко К. С. Тактика огляду місця події під час розслідування торгівлі людьми. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. Вип. 45. Т. 2. С. 100–102.

5. Свінціцька О. П. Окремі аспекти проведення слідчих (розшукових) дій під час розслідування торгівлі людьми з метою сексуальної експлуатації. *Право і суспільство*. 2018. № 4. С. 256–263.

Олена НОВАК

студентка 2 курсу

ННІ права та інноваційної освіти

Науковий керівник:

Сергій ІСЛАНКІН

старший викладач кафедри

кримінально-правових дисциплін

Дніпровського державного

університету внутрішніх справ

(м. Дніпро, Україна)

МІСЦЕ ПРЕЗУМПЦІЇ НЕВИНУВАТОСТІ ЩОДО ГАРАНТІЙ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВИКЛИКІВ МІЖНАРОДНОЇ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

На сьогодні місце презумпції невинуватості відіграє ключову роль у питанні щодо міжнародної та національної безпеки. Через воєнні дії, які відбуваються на території демократичної України внаслідок агресії країни-терористки – російської федерації, дане явище потребує детального вивчення як і для самої України, так і для її сусідніх держав, оскільки це дотична складова міжнародної та національної безпеки. Презумпція невинуватості (відповідно до ст. 62 Конституції України) – це правовий принцип, згідно з яким особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду [1].

Аналізуючи відповідну нормативну базу, яка закріплює даний принцип на міжнародному рівні, а саме ч. 2 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, дійдемо висновку, що презумпція невинуватості є одним з основоположних